

ЖИТИ У ГАРМОНІЇ З ПРИРОДОЮ!

Вісник

КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА ГАЗЕТА

№ 1 (105-106)

ЛЮТИЙ
2024 р.

Заснована
у 2006 році

Розповсюджується
безкоштовно

ЗАСІДАЛА НАУКОВО-ТЕХНІЧНА РАДА

6 лютого, у гібридному режимі, під головуванням директора Миколи Рибачка відбулося засідання Науково-технічної ради Карпатського біосферного заповідника. В його роботі взяло участь вісімнадцять осіб та п'ять запрошених спеціалістів.

На розгляд членів Ради було представлено такі важливі питання, як:

Про виконання Указу Президента України №5/2022 «Про зміну меж території Карпатського біосферного заповідника» на площі 17913 га від 02.01.2022 р.; Про внесення змін до Програми робіт науково-практичної теми «Відтворення змішаних різновікових деревостанів Карпатського біосферного заповідника, шляхом перетворення монокультури ялини, як засіб адаптації лісових екосистем до кліматичних змін».

Про Перелік заходів з поліпшення санітарного стану лісів КБЗ та проект лімітів на використання природних ресурсів у 2024 році; Погодження проведення інших рубок на території Карпатського біосферного заповідника та включення їх до ліміту на використання природних ресурсів у 2024 році. Також у розділі «Різне» обговорено перелік посад наукових працівників, на яких може застосовуватися гнучкий режим роботи та віддалений режим праці. Важливо, що всі питання порядку денного були розглянуті з врахуванням за-

уважень і пропозицій та ухвалені відповідні рішення.

Учасників засідання, зокрема цікавили питання порядку проведення запропонованих природоохоронних заходів та, особливо, звернено увагу на важливість виконання Програми робіт науково-практичної теми «Відтворення змішаних різновікових деревостанів на території Карпатського біосферного заповідника».

Також значний інтерес у учасників засідання викликала доповідь голови Ради Миколи Рибачка щодо зміни меж території Карпатського біосферного заповідника. Зокрема, доповідачем підкреслено, що адміністрацією заповідника з 01.01.2024 року розпочата практична реалізація заходів щодо збереження території природно-заповідного фонду та управління новопрієднаною територією. Для цього в Заповіднику створена робоча група, яка безпосередньо займається питанням пришвидшення оформлення правостановлювальних документів на земельні ділянки та внесення змін до Проекту організації території КБЗ.

ПРО ВИКОНАННЯ УКАЗУ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ВІД 02.01.2022 №5/2022 «ПРО ЗМІНУ МЕЖ ТЕРИТОРІЇ КАРПАТ- СЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА»

Указом Президента України від 02.01.2022 №5/2022 «Про зміну меж території Карпатського біосферного заповідника» Карпатському біосферному заповіднику передаються у постійне користування 17 913,6 га земель державної власності на території Рахівського, Тячівського та Хустського районів Закарпатської області, що вилучаються у державних підприємств «Рахівське лісове дослідне господарство» площею 3695 га, «Великобичківське лісомисливське господарство» площею 3040 га, «Мокрянське лісомисливське господарство» площею 5812,6 га, «Брустурянське лісомисливське господарство» площею 4736 га, «Хустське лісове дослідне господарство» площею 630 га.

Вищезазначеними державними лісогосподарськими підприємствами Заповіднику надані нотаріально засвідчені згоди на вилучення земельних ділянок загальною площею 17913,6 га із земель лісогосподарського призначення та передачу їх у постійне користування Карпатському біосферному заповіднику.

Однак, у зв'язку з ухвален-

● НА ЧАСІ

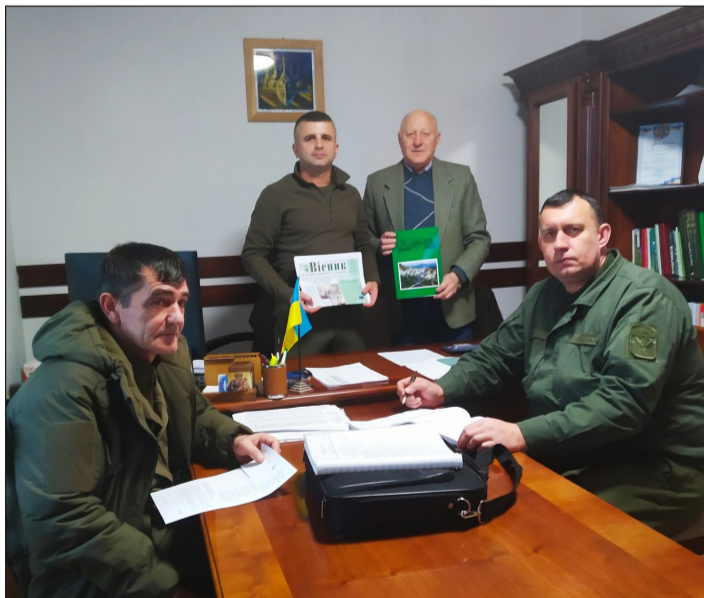
нині розглядає клопотання Заповідника від 12.09.2023 №808 про надання дозволу на розроблення Проекту землеустрою щодо відведення земельних ділянок загальною площею 17913,6 га у постійне користування Карпатському біосферному заповіднику.

Для отримання нових нотаріально-засвідчених згод КБЗ звернувся до державних лісогосподарських підприємств, однак, у зв'язку з ненаданням згод з невідомих причин додатково звернувся до ДП «Ліси України» та Міндовкілля України з аналогічним клопотанням. На жаль, на сьогодні таких згод поки що заповідник не отримав.

Слід зазначити, що на виконання зазначеного Указу Президента України Міністерством

на 2-й стор.

ПРО ВИКОНАННЯ УКАЗУ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ІЗ ПИТАНЬ ЗМІНИ МЕЖ ТЕРИТОРІЇ КБЗ, ГОВОРИЛИ З ОЧІЛЬНИКАМИ ФІЛІЙ ДП «ЛІСИ УКРАЇНИ»

15 січня 2024 року проведено зустрічі-наради із директорами філій ДП «Ліси України»: Великобичківської (Лев Мелеш), Мокрянської (Микола Кубинець) та Брустурянської (Руслан Сазанський) щодо стану виконання Указу Президента України від 02.01.2022 року №5/2022 «Про зміну меж території Карпатського біосферного заповідника».

Визначено порядок взаємодії адміністрації біосферного заповідника та дирекції Філій, в питан-

нях забезпечення, відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України», збереження та сталого використання території, які включені Указом Президента України до складу Карпатського біосферного заповідника, на час до завершення розробки проекту землеустрою та передачі його адміністрації в установленому порядку земель у постійне користування й затвердження в Міндовкілля України, змін до Проекту організації території та охорони природних комп-

● РОБОЧІ ЗУСТРІЧІ

лексів Карпатського біосферного заповідника.

З цього приводу розглянуто, запропонований адміністрацією біосферного заповідника, відповідний план заходів. Обговорювалось також прохання заповідника, щодо можливості передачі, в установленому порядку, будівель Філій для розміщення офісів новостворених природоохоронних науково-дослідних відділень біосферного заповідника.

Користуючись нагодою, ми презентували директорам Філій, науково-популярні видання Карпатського біосферного заповідника.

Федір ГАМОР,
д.б.н., професор, заступник директора Карпатського біосферного заповідника.

ПОЛЬОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ НОВОПРІЄДНАНИХ ТЕРИТОРІЙ

У лютому, працівники Карпатського біосферного заповідника здійснили два робочі виїзди на території, які відповідно до Указу Президента України «Про зміну меж території КБЗ» від 2 січня 2022 року №5/2022, передано до складу нашої природоохоронної установи. Обстежували ділянки філій «Мокрянського ЛГ» та «Великобичківського ЛГ» ДП «Ліси України».

Спочатку, науковці Анатолій Веклюк, заступник начальника Широколужанського ПНДВ Валерій Феєр, інженер відділу державної охорони Анатолій Чулянчик та автор цих рядків здійснили польовий виїзд до філії «Мокрянського лісомисливського господарства» ДП «Ліси України». Там, вдалося зустрітися із директором Миколою Кубинцем та колективом лісогоспу, де обговорили перспективи передачі території у постійне землекористування. Керівництво лісогоспу запевнило представників природоохоронної установи у всебічному сприянні щодо створення Верхньо-Тересвянського природоохоронного науково-дослідного відділення Карпатського біосферного заповідника.

Після обговорення, обстежили ліси у кварталах 1,3 та 4 Усть-Чорнянського лісництва, що переходять у користування заповідника. Зокрема, відібрали проби снігу та води для аналізу хімічного складу, зафіксували види мохів і

лишайників. Оглянули деревостан та його видове різноманіття і внесли два маршрути до системи SMART. Цікавим результатом виїзду була знахідка угруповання букового лісу з домінуванням площі звичайного.

Друга робоча поїздка припала на останні дні лютого, враховуючи теплі сонячні дні. Науковці ботанічної лабораторії та лабораторії лісознавства здійснили польовий виїзд на територію Діловецького лісництва філії «Великобичківського лісомисливського господарства» ДП «Ліси України», а саме у квартали 17-22.

За результатами польових спостережень виявлено оселища Резолюції №6 Бернської конвенції і внесли два маршрути до системи SMART. Цікавим результатом виїзду була знахідка угруповання букового лісу з домінуванням площі звичайного. Також, виявлено осередки рідкісних видів рослин та лишайників, які внесені до Червоної книги України: підсніжника білосніжного, лобарі легенепоподібної, бородача квітучого.

Микола ВОЛОЩУК,
к.б.н., завідувач ботанічної лабораторії КБЗ.

ПРО ВИКОНАННЯ УКАЗУ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ВІД 02.01.2022 №5/2022 «ПРО ЗМІНУ МЕЖ ТЕРИТОРІЇ КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА»

на 1-й стор.

захисту довкілля та природних ресурсів України затверджено у новій редакції Положення про Карпатський біосферний заповідник, яким встановлено, що загальна площа Заповідника становить 66417,4 га земель (які включають у себе 17913,6 га земель, що надаються у постійне користування Заповідника відповідно до Указу Президента України від 02.01.2022 №5/2022 «Про зміну меж території Карпатського біосферного заповідника» (наказ Міндовкілля України від 04.04.2022 №168)). Також затверджено Технічне завдання на внесення змін до Проекту організації території Карпатського біосферного заповідника та охорони його природних комплексів в частині території загальною площею 17913,6 га, які включені до складу Заповідника відповідно до Указу.

Слід зазначити, що для оформлення правостановлюючих документів та прийому-передачі територій в постійне користування Карпатському біосферному заповіднику площею 17 913,6 га, включених до складу КБЗ відповідно до зазначеного Указу необхідно розробити Проекти землеустрою на зазначену територію. Оформити речові права на нерухоме майно та внести зміни до Проекту організації території Карпатського біосферного заповідника та охорони його природних комплексів.

Для виконання зазначеного за попередніми розрахунками Заповіднику необхідне фінансування в сумі 2,6 млн гривень на розроблення Проекту землеустрою та близько 600 тисяч гривень для внесення змін до Проекту організації території.

Відповідно до Законодавства фінансування розроблення зазначених документів проводиться з Державного фонду охорони навколишнього природного середовища Міндовкілля України однак, в умовах воєнного стану в Україні отримати кошти для виконання зазначених робіт майже неможливо.

Розуміючи, що цільове фінансування з Державного бюджету України на виконання заходів, передбачених Указом Президента, найближчим часом отримати не вдасться, Карпатський біосферний заповідник здійснює пошук зазначеного фінансування з інших джерел, дозволених законодавством України. На підставі попередньої домовленості для виконання заходів передбачених Указом Президента України «Про зміну меж території Карпатського біосферного заповідника» Заповідник звернувся до керівника Франкфуртського зоологічного товариства п. Міхаеля Бромбахера про надання фінансової підтримки.

Поряд з цим враховуючи, що на виконання Указу, Міндовкіллям України затверджено КБЗ на 2024 рік додаткову чисельність штатних працівників та виділено відповідне фінансування заповідника починаючи із 01.01.2024 року приступив до виконання заходів щодо забезпечення збереження природних комплексів

та управління територіями природно-заповідного фонду загальною площею 17913,6 га, які включені до складу Карпатського біосферного заповідника. При цьому, слід зазначити, що прийом-передача зазначених вище територій можлива лише після оформлення правостановлюючих документів та оформлення речових прав на нерухоме майно. У зв'язку з цим надзвичайно важливо у стислі терміни провести всі необхідні заходи, які дозволять завершити процедуру прийому-передачі новоприсланих територій у постійне користування КБЗ.

Рішення, щодо виконання заходів із забезпечення збереження природних комплексів та управління територіями природно-заповідного фонду загальною площею 17913,6 га, які включені до складу КБЗ, адміністрацією Заповідника було прийнято після отримання відмови ДП «Ліси України» про передачу Заповіднику зазначених територій під охорону та виконання природоохоронних заходів, як це було під час виконання попереднього Указу Президента України «Про розширення території КБЗ» в 2010 році.

Вивчивши чинне природоохоронне та лісове законодавство, судову практику з аналогічних питань, керуючись статтею 7 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» Карпатським біосферним заповідником 29.12.2023 року видано наказ №332 Про заходи щодо виконання Указу Президента України від 02.01.2022 №5/2022 «Про зміну меж території КБЗ».

Наказом утворено на території Тячівського району Закарпатської області такі структурні підрозділи Карпатського біосферного заповідника:
- Груніківське природоохоронне науково-дослідне відділення, до якого включено території загальною площею 5366 га, в т.ч.: 4736 га території Груніківського лісництва філії «Брустурянське ЛГ» ДП «Ліси України»; 630 га – частина кварталів 33-37 Драгівського лісництва філії «Хустське лісове дослідне господарство» ДП «Ліси України», з конторою в с. Угля (Угольська територіальна громада);
- Верхньотересвянське природоохоронне науково-дослідне відділення, до якого включено території загальною площею 4991,6 га, в т.ч.: 753,5 га – частина території Краснянського лісництва; 593,5 га – частина території Русько-Мокрянського лісництва; 916,2 га – частина території Комсомольського лісництва; 1187,3 га – частина території Усть-Чорнянського лісництва площею; 1541,1 га – частина території Тарасівського лісництва філії «Мокрянське лісомисливське господарство» ДП «Ліси України», з конторою в с. Усть-Чорна (Усть-Чорнянська територіальна громада);

- Верхньотересвянське природоохоронне науково-дослідне відділення, до якого включено території загальною площею 4991,6 га, в т.ч.: 753,5 га – частина території Краснянського лісництва; 593,5 га – частина території Русько-Мокрянського лісництва; 916,2 га – частина території Комсомольського лісництва; 1187,3 га – частина території Усть-Чорнянського лісництва площею; 1541,1 га – частина території Тарасівського лісництва філії «Мокрянське лісомисливське господарство» ДП «Ліси України», з конторою в с. Усть-Чорна (Усть-Чорнянська територіальна громада);

Змінено загальну площу та межі таких природоохоронних науково-дослідних відділень Карпатського біосферного заповідника:

- до Кевелівського ПНДВ включено 1135 га – квартали 1-4 Квасівського лісництва філії «Рахівське лісове дослідне господар-

ство» ДП «Ліси України»;

- до Черногірського природоохоронного науково-дослідного відділення включено 1385 га – квартали 7-11, 14 Говерлянського лісництва філії «Рахівське ЛДГ» та 20,5 га – квартал 6 Богдан-Петроського ПНД відділення КБЗ;
- до Богдан-Петроського природоохоронного науково-дослідного відділення включено 481 га – квартали 1,9,10 Богданського лісництва філії «Рахівське лісове дослідне господарство» ДП «Ліси України» та 476,3 га – квартали 24-28 Черногірського ПНДВ Карпатського біосферного заповідника;

- до Марамороського природоохоронного науково-дослідного відділення включено 644 га – квартали 13,16,17 Устеріцького лісництва філії «Рахівське лісове дослідне господарство» ДП «Ліси України»;

- до Рахів-Берлибаського природоохоронного науково-дослідного відділення включено 50 га – квартал 5 Рахівського лісництва філії «Рахівське лісове дослідне господарство» ДП «Ліси України» та 467 га – квартали 23-26 Костилівського лісництва філії «Великобичківське лісомисливське господарство» ДП «Ліси України»;

- до Трибушанського природоохоронного науково-дослідного відділення включено 2573 га – квартали 5,9-14,17-22 Діловецького лісництва філії «Великобичківське лісомисливське господарство» ДП «Ліси України»;

- до Широколужанського природоохоронного науково-дослідного відділення включено 821 га – квартали 53-56 Тарасівського лісництва філії «Мокрянське лісомисливське господарство» ДП «Ліси України».

До Положень про структурні підрозділи, ПНДВ внесено зміни та затверджено їх у новій редакції. Також затверджено тимчасові Положення для новостворених Груніківського та Верхньотересвянського ПНДВ.

За січень місяць працівниками наукових підрозділів, відділів еколого-освітньої роботи та зв'язків з громадськістю, рекреації, на новоприсланих територіях велись роботи згідно затверджених планів. Службою державної охорони заповідника проводились заходи направлені на додержання вимог природоохоронного законодавства та заповідного режиму шляхом проведення патрулювань, періодичних рейдових перевірок, обстежень та оглядів, у т.ч. спільно з лісовою охороною відповідних філій ДП «Ліси України». Під час патрулювання, проведення рейдів забезпечено проведення моніторингу за явищами природи з використанням патрульно-моніторингової системи SMART;

І на завершення, хочу підкреслити, що адміністрацією заповідника створена робоча група із працівників заповідника, яка безпосередньо займається питаннями пришвидшення надання оновлених нотаріально засвідчених згод ДП «Ліси України». Надання дозволу на розроблення проектів землеустрою Закарпатською обласною військовою адміністрацією, виділення коштів на розроблення проектів землеустрою та змін до Проекту організації території Карпатського біосферного заповідника з Державного фонду охорони навколишнього природного середовища Міндовкілля України та за кошти міжнародних проектів.

Микола РИБАК,
директор Карпатського біосферного заповідника,
заслужений природоохоронець України.

● НОВА ГЕНЕРАЦІЯ

УЧАСТЬ РОБОТОДАВЦІВ У ПІДГОТОВЦІ ОСВІТНЬО- ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ БАКАЛАВРСЬКОГО РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВИТИ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ В ГАЛУЗІ «БІОЛОГІЯ»

29 січня проведено акредитаційну експертизу, за участі представників роботодавців, освітньо-професійної програми (ОПП) бакалаврського рівня вищої освіти за спеціальністю «Біологія» у Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет». Освітньо-професійна програма є основним документом, який регламентує нормативні компетентності, кваліфікаційні, організаційні, навчальні та методичні вимоги до підготовки бакалаврів у галузі «Біологія».

Для біологічного факультету «УжНУ» така Програма розроблена робочою групою, до складу якої від роботодавців, включені доктор біологічних наук, професор, заслужений природоохоронець України, заступник директора з наукової роботи Карпатського біосферного заповідника Федір Гамор. Також начальник Закарпатського обласного центру з гідрометеорології Василь Манівчук.

Обговорюючи ефективність та відповідність цієї ОПП сучасним вимогам, представники роботодавців висловили ряд пропозицій щодо її вдосконалення. Так, Василь Манівчук запропонував включити для вивчення студентами-біологами гідробіології, а Федір Гамор – основ охорони природи та раціонального природокористування. Запропоновано також, у зв'язку з нестачею кваліфікованих працівників в установах природно-заповідного фонду, включити для вивчення біологами й «Основи заповідної справи». Це актуально ще й тому, що відповідно до закону України «Про природно-заповідний фонд» претенденти на посади директорів національних парків та заповідників мають мати на вибір біологічну, екологічну або географічну освіту.

ЗАКАРПАТЦІ УСПІШНО ЗАХИЩАЛИ СВОЇ НАУКОВІ ПРИРОДООХОРОННІ ДОСЛІДЖЕННЯ В АВСТРІЙСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

31 січня в австрійському Каринтійському університеті прикладних наук, уродженка села Кваси Рахівського району, Анна Ковбаснюк блискуче захистила наукову роботу на здобуття ступеня магістра наук з управління природоохоронними територіями. Наша краянка, яка зараз проживає в Норвегії, наукову роботу англійською мовою писала під науковим керівництвом доктора біологічних наук, професора, заступника директора КБЗ Федора Гамора. Відповідно, за сприяння німецького проекту підтримки природоохоронних територій в Україні «Support to Nature protected areas» та Франкфуртського зоологічного товариства, виконана на кафедрі ЮНЕСКО з менеджменту природоохоронних територій цього університету.

У магістерській роботі «Порівняльний аналіз моделей та механізмів реалізації Концепції біосферних резерватів», проведено огляд історичних витоків розробки Концепції біосферних резерватів та її еволюції. Виділено та професійно охарактеризовано сім правових моделей та міжнародних механізмів впровадження Концепції біосферних резерватів в різних країнах світу та проаналізовано роль у цьому процесі ЮНЕСКО.

Розглянуто моделі «Спеціального національного законодавства», «Біосферні резервати в рамках широкіх правових актів», «Інтеграції в національну систему природоохоронних територій» та «Національного визнання без законодавства». Також «Прямого застосування міжнародного права», «Модель керована громадою» і «Гібридна модель». Привернула увага і до українського досвіду діяльності біосферних заповідників та резерватів й імплементації цієї Концепції до національного законодавства. В ході дискусії на засіданні експертної комісії, запропоновано повернутись до розгляду французького варіанту проекту уніфікованого модельного закону для біосферних резерватів та вивчити можливість розробки окремої Конвенції щодо Міжнародної мережі біосферних резерватів, як важливого компоненту для сталого розвитку.

Враховуючи актуальність та науково-практичну новизну матеріалів викладених у магістерській роботі, запропоновано розглянути можливість опублікувати її окремою книжкою на англійській та українській мовах. Немає сумніву, що така публікація може бути корисною не тільки для менеджерів та координаторів біосферних резерватів, яких у світі створено понад сімсот, але й для стейкхолдерів й широкої громадськості.

Матеріали підготував
Федір ГАМОР.

ПРО УГОЛЬСЬКИЙ МАСИВ

Історія Карпатського біосферного заповідника починається від 12 листопада 1968 року. Тобто, з часу створення Карпатського державного заповідника відповідно до Постанови Ради Міністрів України №568 «Про організацію нових державних заповідників в Українській РСР». Однак є такі території, які були заповідними і значно раніше. Зокрема, це Угольський заповідний масив площею 4729 га, який розташований на південних схилах гори Менчул (1501 м) у басейнах річок Мала та Велика Уголька. Найвищі вершини заповідного масиву – гора Пляша (1108 м) та Вежа (937 м) нині – це територія Угольського природоохоронного науково-дослідного відділення.

Зі слів старожилів с. Мала Уголька у довоєнні роки, за часів Чехословацької республіки, тут було мисливське господарство. Це були мисливські угіддя, де в осінній період проводилось полювання. Випасання овець тут дозволялося лише у деякі місяці року і тільки у визначених місцях. Територію масиву оперізувала сітка гірських стежок, їх ще називали «йорданками». Назва походить від прізвища мецената Йордана, який виділив кошти на будівництво цих стежок. Восени гірські стежки підмітались віниками від опалого листя та хмизу, щоб мисливці могли безшумно підійти та вполювати дичину.

Приїжджав власник цих угідь разом з групою мисливців, які полювали виключно на оленя благородного. Нічим свідком цих подій є кам'яна двоповерхова будівля, яка збереглася до наших днів. У ній в ті часи розташовувалася дирекція мисливського господарства, зараз тут Малоугольська початкова школа. Довгий час керував господарством пан Гірш, який мав печатку і розраховувався з робітниками за виконані роботи готівкою. На службі в нього був штат егерів. У повоєнні роки Гірша, як спеціаліста лісового господарства, взяли на роботу в Буштинський лісокомбінат та виділили службове житло.

Коли Закарпаття входило до складу Чехословацької республіки, проводилась часткова розробка букових лісів. Зокрема в с. Мала Уголька в урочищі Вежанський вздовж потоку будувалась вузькоколейна залізнична дорога для вивезення деревини до с. Угря. Ще й зараз можна спостерігати в окремих місцях залишки дорожнього полотна. Однак з початком другої світової війни заготівля деревини припинилася. У післявоєнні 50-60 роки на схилах річки Мала Уголька заготовлялись дрова з вітровальних дерев. Так, інспектор Угольського ПНД відділення Василь Химинець згадає, коли був школярем старших класів у літній період сямьми вручну разом з товаришами звозили до річки букові дрова, які там стояли до осені. В урочищі Став вище за течією річки була гать і восени дрова сплавлялись річкою до присілку Мирова.

У 1955 році Закарпатським облвиконкомом у першу групу лісів переведено водорегулю-

ючи ліси площею 9851 га на південних мегасхилах гори Менчул у басейнах річок Велика й Мала Угольки та Лужанка. В 1958 році тут створено Угольський заказник площею 4600 га, а в 1969 році – Широколужанський фауно-флористичний заказник площею 5616 га. 8 травня 1964 року Рада Міністрів УРСР видала постанову, згідно з якою затвердила «заповідні ділянки» «Чорного-ра» площею 7702 га та «Уголька» площею 4600 га на Закарпатті. Угольський масив – це фактично перша післявоєнна природоохоронна територія на Заході України. Наказом Міністерства лісової і деревообробної промисловості УРСР №121 від 31 грудня 1968 року було створено Угольське заповідне лісництво у складі Буштинського лісокомбінату. І лише у 1975 році було створено дирекцію Карпатського державного заповідника у м. Рахів та організоване Угольське лісництво з конторою в с. Угря. Пізніше була збудована контора в с. Мала Уголька та контрольно-перепускний пункт в с. Велика Уголька. В 1979 році до Угольського заповідного масиву приєднано Широколужанський ландшафтний заказник площею 5644 га та організовано Широколужанське лісництво.

Початок організації заповідника проходив важко. Місцеве населення, зокрема мисливці, рибалки, браконьєри чинили супротив, були і погрози фізичної розправи. У тодішнього директора заповідника Дмитра Степановича Саїка стріляли вночі з мисливської рушниці в конторі лісництва в с. Угря. Як згадає Дмитро Степанович, не було в той час і належної підтримки заповідника з боку місцевої влади та правоохоронних органів. Однак спільними зусиллями науковців і працівників лісової охорони вдалося пережити ці важкі часи, і заповідний режим було запроваджено. Хотілося б згадати і тих працівників лісової охорони, які працювали в той нелегкий час – це лісники Петро Йосипович Майор, Іван Васильович Рошко, Василь Васильович Химинець, Михайло Іванович Голубчик, майстер лісу Іван Миколайович Добруник, які багато років попрацювали в Угольському лісництві.

Найбільшою цінністю Угольського масиву є унікальні букові праліси. Разом з Широколужан-

● ЕКСКУРС У МИНУЛЕ

ським масивом – це найбільший в Європі осередок букових пралісів площею понад 15 тис. га, які у 2007 році включені до Світової спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси Карпат та давні букові ліси Європи». Чисті букові ліси займають понад 85% площі Угольсько-Широколужанського масиву, які розташовані на південних макросхилах Полонинського хребта. На цій території науковцями заповідника спільно із швейцарським Федеральним інститутом лісових, снігових та ландшафтних досліджень закладено ряд постійних проб, зокрема десяти гектарна пробна площа на схилах гори Вежа. Угольські праліси щороку відвідують науковці, студенти із різних європейських країн, оскільки в Європі на даний час вже не залишилося таких унікальних букових пралісів.

Також цікавими є реліктові осередки дуба скельного, які збереглися серед букових лісів в урочищах Вежа та Погарь в с. Мала Уголька на висоті 600-900 м над рівнем моря. Біля контори ПНД відділення в с. Мала Уголька є насадження псевдотсуги тисолистої, яку місцеві жителі називають дугласія.

На території масиву також цікавими є карстові печери, такі як «Молочний камінь», «Дружба», «Перлина» тощо. Загалом тут налічується понад 30 печер, в тому числі і найбільша печера Карпат «Дружба» із загальною довжиною ходів понад 1 км. Тут зимує понад 1000 особин кажанів, які належать до 14 видів. У печері «Молочний камінь» виявлено стоянку первісних мисливців, довкола неї – місця від багаття. Археологи знайшли тут кам'яні скребки, ножі, наконечники списів, кістки тварин. Нині – це пам'ятка археології національного значення «Стоянка печерна», 1,5 млн.-10 тис. років до н.е.

Багато на території масиву вапнякових скель – Копиця, Чур, Задній Камінь, Карстовий міст, Гребінь та інші – так звані юрські стрімчаки. На цих скелях зростає червонокнижний вид – тис ягідний та високогірні й степові види рослин, які залишилися тут з різних геологічних епох. На скелі Копиця, висота якої понад 70 м, зростає ялівець козацький (єдине місце зростання в Карпатах). Згадка про Карстовий міст та мінеральні джерела датується ще далеким 1558 роком, коли посли Івана Грозного по дорозі із Константинополя відвідали чоловічий монастир, який діяв у с. Мала Уголька.

Михайло ПРОЦЬ,
провідний інженер
зоологічної лабораторії.

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРИРОДООХОРОННИХ ТЕРИТОРІЙ ЄВРОПИ

19 січня 2024 року Європейська комісія та Міндовкілля України на онлайн-конференції, презентували стан та проблеми збереження європейської мережі природоохоронних територій.

В зібранні взяли участь понад сто учасників та заслухано й обговорено цілий ряд актуальних та цікавих презентацій щодо діяльності із збереження природи в рамках Пташиної та Оселещної Деректив Євросоюзу.

Детально йшлося про роль у цьому процесі європейської мережі NATURA-2000, Смарагдової мережі та української системи природоохоронних територій.

Про український досвід природоохоронної діяльності, в умовах російської військової агресії, доповіли заступник Міністра захисту довкілля України Євгеній Федоренко й заступник директора Департаменту

заповідної справи та біорізноманіття Міндовкілля Сергій Матвеев.

Надзвичайно важливою була презентація розробленого Єврокомісією проекту Закону «Про природне відновлення», який має стати доповненням до Пташиної та Оселещної Деректив Євросоюзу.

Цікавою була також презентація начальниці відділу кадастру природно-заповідних фондів Міндовкілля України Світлани Дмитрієвої, яка на прикладі Карпатського біосферного заповідника, показала роль та зміст Кадастру природно-заповідного фонду України.

В роботі конференції взяли участь заступник директора Карпатського біосферного заповідника Федір Гамор й начальниця відділу наукових основ сталого розвитку та розробки і впровадження грантових проектів цієї установи Ірина Йонаш.

Федір ГАМОР.

ВІДЗНАЧИЛИ ДЕНЬ ВОДНО-БОЛОТНИХ УГІДЬ ЗІ ШКОЛЯРАМИ

Щороку 2 лютого ми відзначаємо Всесвітній день водно-болотних угідь. Цей день присвячений річниці підписання Конвенції про водно-болотні угіддя міжнародного значення від 2 лютого 1971 року. Екологічна дата повинна сприяти підвищенню обізнаності громадськості про цінності водно-болотних угідь для добробуту людей.

Займаючи близько 6% земної поверхні водно-болотні угіддя поглинають більше вуглекислого газу, ніж ліси, а вода у болотах буває чистішою, ніж в озерах, адже оновлення води саме в них відбувається кожні 5 років, у той час як в озерах – в середньому впродовж 17 років. Водно-болотні угіддя допомагають підтримувати життя, забезпечують нас чистою водою, є середовищем існування для дикої природи.

Карпатський біосферний заповідник володіє безцінними високогірними озерами, унікальною «Долиною нарцисів» та дивовижними печерами. Це наші перлини серед світової спадщини водно-болотних угідь. Саме про них варто говорити у цей день та поширювати знання, особливо серед підростаючого покоління.

В рамках відзначення Дня водно-болотних угідь екоосвітяни КБЗ провели низку занять на тему «Водно-болотні угіддя для людей» на базі закладів загальної середньої освіти м. Рахова (№1 та №3), с. Костилівка (Рахівщина) та

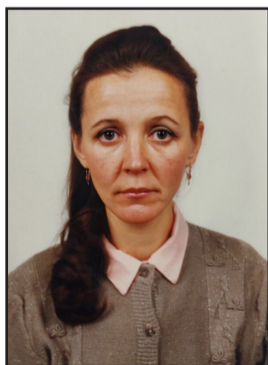
еколого-освітнього центру «Музей нарцису» (ПНДВ «Долина нарцисів ім. проф. В. Комендара», с. Кіреші на Хустщині). У заходах взяли участь учні початкових та середніх класів шкіл. Загалом були задіяні понад 100 школярів. Заняття для різних вікових груп мали різноплановий характер.

На заняттях учні прослухали розповіді про те, що таке водно-болотні угіддя, які водно-болотні угіддя знаходяться на території КБЗ та перебувають під охороною Рамсарської конвенції, різноманітний рослинний і тваринний світ водно-болотних об'єктів. Учні-початківці переглянули веселі мультики, розмалювали багато розмальовок та розгадали цікаві кросворди і загадки. Найцікавішими, як завжди, виявились жваві екологічні ігри з м'якими іграшковими звірятами для лялькового театру, парашутом, жабками-стрибунцями. Новинкою цьогорічних творчих занять стало виговлення разом з дітьми магнітів із зображенням водно-болотних тваринок.

Зоряна ЛИПЧАК.

● В ПАМ'ЯТЬ ПРО КОЛЕГ

Колектив Карпатського біосферного заповідника із невимовною скорботою прощається із творчою, душевною та зразковою колегиною – Марією КОТЕЛЮК.

Завжди привітна, ввічлива й приємна Марія Іванівна, стала частиною нашої природоохоронної установи 2001 року. До того, після закінчення Рахівської школи №2 мала досвід роботи в Рахівській картонній фабриці робітницею та навчалася на продавчиню.

Свого часу у КБЗ працювала у відділах рекреації та господарського забезпечення на посаді художника-оформлювача. З-під її пензля вийшло чимало барвистих та естетичних стендів, інформаційних знаків та табличок. Марія Котельюк є співавтором обкладинки наукового збірника «Природа Карпат», що є одним із візитівок друкованих видань Карпатського біосферного заповідника, а її творчий доробок прикрашає територію не одного ПНД відділення.

Сумно усвідомлювати, що такі хороші люди відходять у засвіти й більше не радуватимуть своєю роботою, підтримкою, товариством... Колектив нашої природоохоронної установи, співчуває родині Марії Іванівни та поділяє біль втрати.

Спочивайте з миром, наша Маріє Іванівно.

22 січня, увірвалося життя нашого колеги, техника-лаборанта лабораторії лісознавства Карпатського біосферного заповідника – Романа АНГЕРА.

Роман Ярославович народився та виріс у Рахові, де закінчив Рахівський заклад загальної середньої освіти №1. У 2010 році влаштувався на роботу до КБЗ. Вищу освіту за фахом «Географія» здобув у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника.

За час своєї діяльності брав участь у наукових обстеженнях лісу, формуванні колекції зразків пошкоджень основних лісоутворюючих порід КБЗ шкідниками і хворобами. Створював електронну базу даних таксаційних описів ПНДВ, наповнював електронний архів даними дослідних постійних площ та був учасником роботи з паспортизації лісових наукових полігонів і поповнення електронної бази даних та іншої діяльності... На жаль, багато чого ще міг зробити й дослідити, здійснити більший внесок своєї праці у загальну справу Карпатського біосферного заповідника, але не судилося.

Романа Ярославовича колектив нашої природоохоронної установи запам'ятає назавжди, як сумлінного, доброго і чесного працівника. Гідної людини, турботливого батька, чоловіка та сина. Із сумом та жалобою в серцях висловлюємо щире співчуття з приводу його непоправної втрати, нашої колезі, мамі Романа – Магдалині Ангер та дружині, колишній працівниці відділу екоосвіти – Ельвірі Ангер.

Нехай же земля стане йому пухом, а пам'ять вічною.

Вітаємо!

Ювілярів Карпатського біосферного заповідника, які в січні-лютому святкували дні народження:

Юрія Васильовича ТИТОРА – інспектора з охорони ПЗФ Марамо-роського ПНДВ;

Леоніда Івановича КОВАЛЬОВА – електрогазозварника ВТЕО.

Ваш ювілей – то мудрості пора.

Хай буде вдосталь і в житті, і в домі

Здоров'я, щастя, злагоди, добра,

Добробуту та щирої любові!

Захисників-іменинників:

Василя Васильовича КОЗАЧКА – інспектора з охорони ПЗФ Чорногірського ПНДВ.

*Нехай синьо-жовті кольори заповнять
ую звільнену від ворога Україну.*

Нехай Ваша відага і сталевий дух

стануть прикладом для наслідування!

Міцного здоров'я, сил, терпіння і перемоги!

3 днем народження!

Адміністрація заповідника.

ШИШКАР – ПТАХ ФАУНИ УКРАЇНИ ВИВОДИТЬ ПТАШЕНЯТ НАВІТЬ УЗИМКУ

Шишкар ялиновий (*Loxia curvirostra*.) поширений у ялинових, та мішаних лісах Європи, Північно-Західної Африки, Північної й Центральної Азії, Філіппін, Північної і Центральної Америки. На півдні Європи трапляється в горах, віддаючи перевагу висотам від 1200 до 2000 м над рівнем моря. В Україні птах поширений в Карпатах, Кримських горах та на північному сході Полісся. Зустрічається на території Карпатського біосферного заповідника.

Опис птаха

Цей птах невеликих розмірів, вагою близько 50 г. Має довгі крила, хвіст короткий, ноги міцні, короткі. Забарвлення старих самців яскраво-червоне, крила і хвіст бурі. На спині помітні бурі поздовжні плямки. Надхвістя і задня частина черева сірі. У самки загальне забарвлення зеленувато-жовте. Молоді птахи мають бурий колір, з темними плямками на задній частині спини і блідими плямками на голові, шиї та передній частині спини. Спина з зеленуватим відтінком.

Особливості дзьоба

Дзьоб у шишкаря особливий: кінці його загнуті й перехрещуються один з одним, утворюючи своєрідні «щипці», якими легко вилушувати насіння з шишок. Цікаво, що пташенята народжуються з простим дзьобом, перехрещення розвивається пізніше:

при добуванні насіння з шишок дзьоб поступово викривляється.

Вивід пташенят

На відміну від інших птахів, у шишкарка ялинового немає визначеного періоду виведення потомства. Він розмножується не тільки влітку, а й під кінець зими, в лютому-березні, іноді у січні. При наявності достатньої кількості корму птах може гніздитись навіть в люті морози.

Зазвичай птахи тримаються зграйками в кронах дерев. Самка, не зважаючи на мороз, насиджує 14-16 днів кладку з 3-4 яєць, а самець весь цей час її годує та співає тим самим захищаючи її. Птах гніздиться тільки в хвойних лісах. Місця гніздування в нього не постійні та залежать від наявності корму в певному районі. Гніздо мостить переважно на ялині десь на верховитті під кудлатою гілкою, яка захищає його від дощу та снігу. Шишкарі годують пташенят подрібненим насінням ялини.

Харчування

Ялиновий шишкар – харчується насінням ялини, сосни або модрини. Завдяки харчуванню насінням хвойних дерев тіло птаха сильно просочується смолою, тому воно понад 10 років може лежати в землі, наче мумія. При недостатній кількості насіння може кочувати, залітаючи далеко за межі свого гніздового ареалу.

Чисельність птахів на певній місцевості коливається з року в рік, що пов'язано з наявністю корму. За кількістю шишкарів можна судити про поточний стан насінневого запасу даного лісу. Встановлено, що шишкарі поїдають хвойну тлю. Крім цього, цей вид сприяє природному відновленню ялинових, ялицевих і соснових лісів. Вид перебуває під захистом Бернської конвенції (додаток 2).

Євгенія МЕЛЕШ,
провідний інженер.

3 БЕРЕЗНЯ – ВСЕСВІТНІЙ ДЕНЬ ДИКОЇ ПРИРОДИ

Вперше цей день відзначили у 2013 році. З цього часу 3 березня регулярно нагадує нам про вразливість світу фауни і флори та нагальну потребу в його захисті. Адже в іншому випадку дика природа просто буде знищена.

Цьогоріч ми відзначили день дикої природи тематичною екскурсією екологічного стежкою в «Долині нарцисів». Учасниками стали 15 місцевих вихованців дошкільного навчального закладу.

У програмі заходу були: Розповідь про день дикої природи, цінність біологічного різноманіття та збереження видів; Екскурсія екологічною стежкою «Долиною нарцисів»; Знайомство з видами ранньовесняної флори: першоцвітом весняним і шафраном Гейфеля, спостереження у природі за цвітінням; Акцентування уваги на комах, тваринах, рослинах і деревах, які діти знають.

Також розвиток знань про навколишній світ, кольори квітів, мовлення; Перехід в будівлю еколого-освітнього центру, перегляд презентації про збереження дикої природи; Робота з розмальовками з першоцвітом весняним і шафраном Гейфеля

та Гра-руханка «Мандрую по землі». Шануйте дику природу і вчіть цього малечу, адже за ними майбутнє!

Вікторія БУНДЗЯК,
начальник відділу еколого-освітньої роботи та зв'язків з громадськістю.

ІНФОРМУЄ ЕКООСВІТА

ДОШКІЛЬНЯТА ЗНАЙОМИЛИСЬ ІЗ СИМВОЛОМ ЗАПОВІДНИКА

У останні дні лютого в Дошкільному закладі освіти №2 м. Рахів «Смерічка», з вихованцями старшої групи було проведено екологічне заняття на тему «Бурій ведмідь – символ Карпатського біосферного заповідника». Заняття присвячене Всесвітньому дню дикої природи, який відзначається 3 березня.

Бурій ведмідь не тільки наш символ, герой багатьох казок та мультфільмів, але й вид, який внесений до «Червоної книги України», знаходиться на межі зникнення та потребує охорони. З малечю ми говорили про те, як виглядає ведмідь, де він проживає, чим харчується та що ця тварина робить взимку. Далі переглянули навчальний мультимедіа, з якого дізналися, як ведмедик облаштовує свій барліг, скільки часу він там спить та які ще тварини впадають в зимову сплячку.

Після цього зробили аплікацію «Сплячий ведмедик», для якої діти розмалювали розмальовку, сформували з неї барліг та наклеїли сніг із вати. При цьому за своїми, що вирубування лісів призводить до зменшення кількості місць, де ведмідь може вільно жити та спокійно зимувати.

Наприкінці заняття зіграли в рухливі екологічні ігри: «Лісова стежина» та «Полонина». Для першої гри були використані ігрові килимки, пройшовши якими діти відтворювали рухи та звуки ведмедя. В наступній грі ми використали м'які іграшки для лялькового театру. У нас були присутні

ні, як дикі звірі, так і свійські тварини. Під час гри увагу дітей акцентовано на тому, що все-таки ведмідь це великий та хижий звір, тому інколи він буває небезпечним для людини, особливо, якщо прокинувся взимку і сильно голодний.

Чому день дикої природи відзначаємо на початку весни? 3 березня 1973 року була підписана Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни та флори, що перебувають на межі зникнення. Пізніше, 12 грудня 2013 року Генасамблея ООН проголосила 3 березня Всесвітнім днем дикої природи. Цього дня екологічна спільнота привертає увагу людства до диких видів тварин і рослин, які потребують охорони.

Зоряна ЛИПЧАК,
провідний фахівець з екологічної освіти відділу еколого-освітньої роботи та зв'язків із громадськістю.

Вісник
КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА
РЕГІОНАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА ГАЗЕТА

ЖИТИ ТА ЗАРАДЖИТИ З ПРИРОДОЮ!

Контактні телефони: (03132) 2-21-93, 2-29-14.
Електронна пошта: cbr-rakhiv@ukr.net
<http://cbr.nature.org.ua>
Засновник і видавець:
Карпатський біосферний заповідник.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:
вул. Красне Плесо, 77,
а/с 8, м. Рахів, 90600,
Закарпатська обл.

РЕДКОЛЕГІЯ:

Федір Гамор (шеф-редактор),
Микола Рибак,
Богдана Москалюк,
Юрій Беркела,
Кабалюк Антон (верстка).

Відповідальність за достовірність фактів
несе автор.

Газету видано:
Рахів, Карпатський біосферний заповідник.
Газета виходить раз на два місяці.
Тираж – 1000 примірників

Свідоцтво про державну реєстрацію Зт № 401 від 25.01.2006 року